

Педагогіка, соціологія, філософія, психологія, соціальні комунікації

Коваленко Олександр Вікторович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва,
музикознавства та культурології

Сумський державний педагогічний університет мені А. С. Макаренка

+380684352710, olexkovalenko@ukr.net

ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МУЗИКАНТІВ

У даній статті розглянуто питання застосування компетентнісного підходу під час професійної підготовки майбутніх музикантів, а саме навчання фахівців даного профілю у закладах вищої освіти. Також в статті визначено та проаналізовано необхідний комплекс спеціальних професійних компетенцій музиканта, що наповнюють групу загальних компетенцій. Зазначено, що структура професійної компетентності музиканта не вичерпується вищеназваними в даній роботі складовими і вимагає подальшого осмислення як в частині ключових компетенцій, так і в частині професійних, в тому числі вузькоспеціальних, предметно спеціалізованих. Ключові слова: компетентнісний підхід, компетенції, майбутні музиканти, професійна підготовка музикантів.

Сучасна соціокультурна ситуація характеризується цілим рядом змін не тільки в структурі та змісті системи освіти в цілому, але і в самому підході до освіти. Це виражається в збільшенні внеску гуманітарних наук і мистецтва в загальну систему виховання, а також, що особливо важливо, в становленні нової парадигми освіти, в центрі якої – розвиток культури особистості і її творчих начал.

Соціально-економічні, соціально-культурні і політичні реформи нашої держави, що відбуваються в контексті глобальних змін у світі в цілому, ведуть

до великих змін в системі вітчизняної освіти. Нова парадигма освіти спрямована на забезпечення становлення соціально активної, творчої особистості, яка вміє орієнтуватися у величезному потоці інформації і адаптуватися до якісно нових умов життєдіяльності.

Одне з актуальних завдань сучасної освіти – впровадження в освітній процес компетентнісного підходу, тобто орієнтація на цілеспрямований розвиток ключових компетенцій, заснованих на готовності студентів використовувати засвоєні знання і способи діяльності в реальному житті для вирішення практичних завдань, в тому числі і професійних.

Аналіз останніх досліджень та публікацій показав, що у наукових дослідженнях компетентнісний підхід розглядається як один з інструментів модернізації освіти, обумовленої запитами сучасного суспільства. Так за словами І. Родніної «компетентнісний підхід дає відповіді на запити виробничої сфери [5]. А такі вчені, як В. Краєвський та А. Хуторський пояснюють, що компетенція в перекладі з латинської «competenta» означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, пізнала їх і має досвід. Компетентність же – це поєднання відповідно знань і здібностей у певній сфері, що дозволяють ефективно діяти в ній [3]. Вітчизняний дослідник О. Овчарук визначає компетентність як особистісну, складну характеристику людини, що засвідчує достатню її обізнаність, умілість, вправність у певному колі питань. На його думку, компетентність – це особистісна якість, а компетенція – коло питань, за якими зазначену якість характеризують [2].

Згідно з останніми дослідженнями реалізація компетентнісного підходу в умовах модернізації змісту професійної освіти є сьогодні одним з важливих способів управління якістю підготовки майбутнього фахівця самостійно мислячого і ефективно діючого, здатного швидко орієнтуватися в соціально-економічних умовах, що стрімко змінюються.

Метою написання даної статті є розгляд питань застосування компетентнісного підходу під час професійної підготовки майбутніх музикантів.

В умовах переходу у вищій освіті від традиційного кваліфікаційного підходу до компетентнісного виникає ряд принципових «стратегічних» проблем: проблема розробки державного стандарту, його концепції, моделі; проблема створення нормативної бази діяльності освітніх установ; проблеми формування нового покоління зразкових навчальних програм і навчальних посібників. Першочерговим же завданням представляється розробка чітко вибудованої структури професійної компетентності фахівця певного профілю, яка буде задавати стратегію формування професійної компетентності майбутнього фахівця в умовах освітнього процесу в навчальному закладі.

Компетентнісний підхід акцентує увагу на результатах освіти, які розуміються не тільки як обсяг засвоєної інформації, а й як здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях. У професійних освітніх установах набір цих ситуацій частково представлений в видах діяльності, які визначаються нещодавно прийнятими державними освітніми стандартами.

Проте структура професійної компетентності майбутнього музиканта потребує не просто в уточненні та доповненні, а в розробці, тому що в музичній освіті ще тільки намічається перехід «на мову компетенцій». Про необхідність такого переходу пише багато вітчизняних дослідників, а саме що з огляду на різноманіття форм отримання музичної освіти всіх рівнів сьогодні представляється абсолютно необхідним рішення задачі розробки єдиних критеріїв оцінки рівнів та якості в сфері музичної освіти. Безумовно, очолити цей процес можуть і повинні провідні музичні навчальні заклади. Цілісна, наскрізна, написана «на мові компетенцій» багаторівнева програма музичної освіти – необхідна умова виникнення єдиного освітнього простору [1].

Не можна не відзначити, що визначення і відбір професійних компетенцій в області музичної та художньо-естетичної освіти стають пріоритетними методологічними та дидактичними завданнями, рішення яких впливає на розробку державних освітніх стандартів, навчальних програм, методичного забезпечення навчального процесу, системи оцінки якості освіти. Виробляються різні переліки компетенцій, пропонуються різні підстави для їх

класифікації. Відповідно до класифікації, запропонованої вітчизняними дослідниками професійні компетенції поділяються на академічні, що охоплюють загальнонаукові, соціально-особистісні, економічні компетенції, і спеціальні, в групі яких виділені предметно-спеціалізовані компетенції та компетенції, загальні для групи спеціальностей [2].

Очевидно, що компетентність музиканта можна обмежувати тільки рівнем володіння вузькоспеціальними навичками – майстерністю гри на музичному інструменті, віртуозністю співу або блискучою технікою диригування. Однак, складові компетентності музиканта професіонала набагато ширше. Численні факти з історії музики свідчать, що більшості великих музикантів, поряд з видатним музичним даруванням, властива величезна зацікавленість у всьому, що відбувається в світі.

Цей інтерес до різноманітних проявів життя, як правило, супроводжується невинною самоосвітою, внутрішньо властивим великим людям прагненням до досконалості. прикладом видатного торжества духу, інтелекту і майстерності є великі музиканти минулого і сучасності – Роберт Шуман, Ріхард Вагнер, Артуро Тосканіні, Святослав Ріхтер, Альфред Шнітке, Генріх Нейгауз, Мстислав Ростропович і багато інших, гідні безмірного захоплення не тільки своєю «технічною» досконалістю, а й глибиною і широтою поглядів, чуйністю оцінок художніх явищ, всеосяжною ерудицією. Можна з повним правом стверджувати, що саме різнобічність інтересів, які необмежені рамками спеціальності, нагальна потреба пізнання в сукупності з природним даром і сприяли, у загальному підсумку, формування таких яскравих, унікальних особистостей.

Таким чином, ми можемо констатувати, що однією з найважливіших для музиканта є загальнокультурна компетенція – активна потреба пізнання різноманітних проявів життя, що супроводжується постійним прагненням до самоосвіти та самовдосконалення. З нею безпосередньо пов'язана художньо-естетична компетенція - «готовність особистості до художньо-творчої

реалізації, самостійного пізнання мистецтва, естетичній оцінці творів мистецтва» [4].

Основою художньо-естетичною компетентністю професійного музиканта, на нашу думку, є володіння інтелектуально-раціональними методами пізнання і оцінки твору мистецтва категоріями естетики і стилю. Також відзначимо першорядну важливість розвиненого асоціативного мислення у музикантів, що спирається на безпосереднє бачення, дотик смислів музики в конкретних категоріях музичної мови і звуковий матерії.

Однак обмежувати художньо-естетичну компетентність музиканта тільки розвинутою ерудицією й інтелектуальними якостями ніяк не можна. Сама музика, як об'єкт вивчення, сприяє перетворенню логічного факту в факт емоційно-одухотворений, тому що хвилює та глибоко входить в свідомість. Влада музики над людськими умами була б незрозуміла, якби не полягала в самій природі людини. Музика володіє глибоким впливом на особистість, визначаючи її творчу спрямованість, впливаючи на інтелектуальну та емоційну сфери, розвиваючи гнучкість, широту, образність мислення. Не випадково сучасні дослідники в галузі педагогіки музичної освіти стверджують єдність раціональної і чуттєвої сторін музичного мислення.

У нерозривному комплексі з художньо-естетичною компетентністю, на наш погляд, знаходиться музикальність. Оскільки змістом музики є почуття, емоції, настрої, а основою музичної діяльності будь-якого рівня служить образне, асоціативне сприйняття, то найважливішим компонентом музикальності є емпатія – здатність глибокого занурення в авторську ідею, переживання емоційного ладу виконуваного твору, що виражається у виконавській інтерпретації або при прослуховуванні музики. Суттєвим моментом музикальності виявляються емоційно-оціночні процеси. Музикант, розпізнаючи емоції, що входять складовою частиною в структуру художнього змісту музики, одночасно і переймається ними, тобто сприймає їх не тільки з боку як образ, як чийсь почуття, а й як власні переживання [6].

Однак підкреслюючи пріоритетне значення емоційної чуйності в структурі музикальності, ми розуміємо важливість і іншої складової – комплексу спеціальних музичних здібностей і знань, без яких неможливо досягти всі грані художнього образу музичного твору, втіленого засобами музичної виразності. Отже, ми можемо визначити, музикальність як інтегративну професійну якість, що містить комплекс спеціальних здібностей – музичний слух, мислення, сприйняття, музичну пам'ять і головне, на наш погляд, – потреба спілкування з музикою і здатність глибокого занурення в авторську ідею, переживання емоційного ладу виконуваного твору.

Якість професійної діяльності музиканта багато в чому залежить також від його комунікативної компетентності. Узагальнюючи наявні в сучасній науці визначення комунікативної компетентності фахівця, можна охарактеризувати її як сукупність знань в області комунікативних дисциплін і комунікативних умінь – здатність до самоконтролю, здатність брати на себе і виконувати різні соціальні ролі, адаптуватися в різних соціальних ситуаціях, здійснювати вербальну і невербальну взаємодію.

Яскрава, жива, виразна мова фахівця, що розповідає про музику, є найсильнішим засобом впливу на аудиторію, допомагаючи проникнути в художній світ твору, стимулюючи образно асоціативне сприйняття. Крім засобів вербальної комунікації, комунікативна компетентність музиканта містить цілий ряд специфічних для цього роду діяльності умінь. Перш за все, це спеціалізовані навички художньої комунікації, в процесі музичної діяльності – спів або виконання музики на інструменті.

Володіння музичним виконавством, як невербальним засобом спілкування, відіграє ключову роль в діяльності музиканта. Практика показує, що тільки виразне, образне, емоційне виконання здатне викликати увагу і зацікавленість слухачів.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити наступні висновки про те, що існує необхідний комплекс спеціальних професійних компетенцій музиканта, що наповнюють групу загальних компетенцій, а саме:

загальнокультурна; художньо-естетична; музикальність (як інтегративна професійна якість); комунікативна.

Безумовно, структура професійної компетентності музиканта не вичерпується вищеназваними складовими і вимагає подальшого осмислення як в частині ключових (універсальних, базових) компетенцій, так і в частині професійних, в тому числі вузькоспеціальних, предметно спеціалізованих.

Список використаних джерел

1. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник за ред. Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен. Київ : Богдана, 2003. 520 с.
2. Компетентісний підхід у сучасній освіті: науковий посібник за ред. О. В. Овчарук. Київ : Вища школа, 2004. 112 с.
3. Краевский В. В. Проблемы научного обоснования обучения (методологический анализ). Москва : Педагогика, 2007. 264 с.
4. Масол Л. М. Компетентісно-орієнтований підхід до загальної мистецької освіти. Збірник наукових праць: (Педагогічні науки). – № 2: Теорія і практика естетичного виховання в умовах соціокультурної трансформації. Бердянськ, 2006. С. 25–31.
5. Родніна І. В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання. Харків : Основа, 2006. 94 с.
6. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с